

CENDRA, Montserrat: *Contes de l'altra riba. Manual del rondallaire intercultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2011, 112 p.

## **Contes de l'altra riba. Manual del rondallaire intercultural**

Carme ORIOL

Universitat Rovira i Virgili, Tarragona

Quan el 1996 Eulàlia Bullich i Mercè Maure van publicar el *Manual del rondallaire* (editorial La Magrana), l'escola a Catalunya tenia unes característiques molt diferents de les que té ara. En el seu llibre, les dues autores oferien unes pautes molt útils per treballar les rondalles a l'ensenyament primari en uns temps en què l'alumnat era molt homogeni des del punt de vista cultural.

Quinze anys després, Montserrat Cendra ha publicat *Contes de l'altra riba. Manual del rondallaire intercultural*, un llibre que respon a unes necessitats molt diferents de les d'aleshores. Aquests darrers anys, l'ensenyament primari i també el secundari han rebut un alumnat procedent de cultures molt diferents de la nostra, que cal integrar al sistema educatiu català. Sota aquesta premissa, Montserrat Cendra ha elaborat una proposta de treball a l'ensenyament secundari en què les rondalles populars són també el punt de partida del treball a l'aula.

El llibre que ara presentem és un dels resultats més visibles del treball de recerca que Montserrat Cendra va realitzar durant el curs 2007-2008 gràcies a una llicència d'estudis retribuïda que li va concedir el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. El treball duia per títol «Jo t'explico el Patufet, tu m'expliques l'Alí Babà: una proposta intercultural centrada en l'oralitat per a l'àrea de llengua»<sup>1</sup> i una de les parts d'aquest treball és el que constitueix, precisament, la base d'aquest llibre: una col·lecció de contes marroquins, recollits majoritàriament de la tradició oral i traduïts al català per l'autora.

L'objectiu de la seva recerca, de gran interès i actualitat, era elaborar un material que ajudés a integrar l'alumnat procedent del Marroc, molt nombrós a les aules dels nostres centres, a través d'establir un lligam entre la seva cultura d'origen i la d'acollida: «una de les meves intencions era establir ponts de diàleg amb el col·lectiu més significatiu de nous nens: els marroquins» (p. 7). I les rondalles, per la seva condició de relats universals i, alhora, particulars, van ser l'ingredient perfecte per aconseguir aquest objectiu d'apropament i de coneixement intercultural.

El llibre, com el projecte del qual deriva, aconsegueix perfectament aquest objectiu. És una eina pràctica que els ensenyants poden utilitzar i adaptar a les pròpies necessitats (tant a l'aula d'acollida com a l'aula ordi-

---

1. La pàgina d'accés a la memòria del treball és <<http://www.xtec.cat/sgfp/licencies/200708/memories/r853m.pdf>>.

nària). Però, a més, té un valor afegit i és que parteix d'un treball rigorós i científic tant en la tria com en la traducció i l'edició dels textos. En aquest sentit, l'autora ha tractat les rondalles procedents de la tradició oral del Marroc d'acord amb els estàndards que segueixen els estudiosos de la rondallística.

En primer lloc, ha procurat mantenir al màxim la fidelitat a les fonts orals. No ha modificat el contingut dels relats, ni ha obviat allò que podríem considerar políticament incorrecte, sinó que ha presentat els textos tal com els ha recollit. A continuació, això sí, en els comentaris que acompanyen les rondalles, l'autora ens aporta el seu punt de vista i ens dona diverses pautes per a la utilització de les rondalles a l'aula. D'aquesta manera, es deixa que sigui l'ensenyant mateix qui decideixi quines rondalles vol explicar i quin tractament els vol donar en funció dels objectius fixats.

Així, per exemple, l'autora manté les al·lusions a la poligàmia que apareixen en la rondalla «Àixa Rmâda» [ATU 510A],<sup>2</sup> una versió de la nostra «Ventafocs». La rondalla marroquina comença dient «Això era i no era un home molt vell que tenia dues dones. L'una era dolça, bona i d'una bellesa incomparable. L'altra era lletja i malcarada i, encara més, tenia poders màgics...» (p. 45), amb la qual cosa veiem que els personatges de la mare i de la madrastra de les nostres versions corresponen, en aquesta rondalla del Marroc, a les dues esposes de l'home vell.

La posició de l'autora, respectuosa amb el text original, es complementa amb el comentari clarament didàctic que hi aporta: «Com podeu comprovar, aquesta rondalla té [...] moltes similituds a la nostra Ventafocs; els nens i nenes la identificaran ben aviat, doncs. Ara bé, tant el principi com el final li donen el punt de diferència que ens pot acostar a una altra cultura. Començant pel principi, on trobem la poligàmia típica del Marroc, menys habitual en l'actualitat, d'ençà que la nova llei de la Mudawana d'aplicació a partir del 2004 ha variat el Codi de Família. El professorat pot decidir si en parla (en l'actualitat o com un fet del passat) o senzillament triar alguna de les altres versions on la mare de la protagonista ja és morta quan comença la història» (p. 46).

Des del rigor metodològic que caracteritza el seu treball, l'autora ha donat per a cada rondalla el número de classificació segons el sistema internacional Aarne/Thompson/Uther [ATU] (Uther 2004). L'ús d'aquest sistema ha permès a l'autora veure que la majoria de les rondalles marroquines que ha recollit tenen el seu equivalent en rondalles catalanes ben conegudes.<sup>3</sup> Aquestes rondalles marroquines, que comparteixen caracte-

2. Les sigles ATU corresponen a les inicials dels autors del sistema internacional de catalogació de rondalles: Aarne/Thompson/Uther, i precedeixen el número de classificació d'acord amb l'índex de referència de Hans-Jörg Uther [ATU] (2004). *The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography Based on the System of Antti Aarne and Stith Thompson*. 3 vols. FFC 284-286. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.

3. Per a la localització de les versions catalanes, podeu consultar: Carme Oriol / Josep M. Pujol (2003): *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya-

rístiques argumentals amb les catalanes, es troben incloses en l'apartat «Més iguals que diferents». Es tracta de versions marroquines de rondalles que nosaltres coneixem amb els títols genèrics: «El llop i les cabretes» [ATU 123], «La casa de plomes» [ATU 124] i «La flor de panical» [ATU 780], per posar-ne només alguns exemples.

Ara bé, aquestes rondalles, que ens transmeten un missatge de fons idèntic, contenen uns elements de la pròpia cultura que els donen el color particular. Així, per exemple, en la rondalla «Història de la noia que viatjava amb les gaseles» [ATU 709] (que correspon a la nostra «Magraneta» o «Blancaneus», en la versió dels Grimm) l'allunyament del pare és motivat per la necessitat de fer «el pelegrinatge a la Meca». També trobem referents clars de la cultura marroquina en l'inici de «La història de l'ocell que canta» [ATU 707] en què la primera de les noies diu: «si el rei es casés amb mi, jo li prepararia un cuscús tan bo i tan esplèndid que en tindria per a tota la família», a la qual cosa la segona respon: «si el rei em volgués per esposa, li faria unes catifes amb seda i or» (p. 55).

La segona part del llibre, «I tu quin m'expliques», significativament més breu que la primera, conté sis de contes del Marroc que no es corresponen amb cap dels catalans que nosaltres tenim documentats, però que en paraules de l'autora «són molt significatius de la seva cultura» i «una proposta que vol afavorir l'intercanvi intercultural no podia oblidar-los» (p. 87).

El llibre, fent honor al subtítol «Manual del rondallaire intercultural», presenta una graella amb informació de molta utilitat per a la persona que hagi d'explicar les rondalles. Així, hi ha una columna dedicada a especificar el tipus de rondalla de què es tracta: meravellosa, d'animals, d'enginy, etc; una altra que dóna dades sobre la seva extensió: molt llarga, llarga, curta...; una tercera referida als receptors de la rondalla: grans, mitjans, petits, i una darrera amb els principals valors que transmet: astúcia, fidelitat, prudència, humilitat, tenacitat, honradesa, esforç, solidaritat, justícia, habilitat, etc.

Altres parts que conté el llibre són la introducció, l'extensa i especialitzada bibliografia i el glossari. A la introducció, l'autora ens parla del Marroc com un país on conviuen dues llengües: l'àrab i l'amazic. Ens parla de les característiques de la tradició oral d'aquest país, dels narradors i narradores (tant dels homes que s'hi dediquen professionalment com de «les àvies narradores», que expliquen les rondalles en l'espai familiar), del tipus de contes, dels personatges, etc.

En el glossari trobem explicat el significat dels termes que l'autora ha deixat escrits en les rondalles en la llengua original, ja que constitueixen

---

Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana; Carme Oriol / Josep M. Pujol (2008): *Index of Catalan Folktales*. Folklore Fellows' Communications C 294. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, i la base de dades en línia RondCat: cercador de la rondalla catalana <<http://www.sre.urv.cat/rondcat/>>.

mots molt característics i específics de les rondalles del Marroc, com ara «Ifrit» (personatge màgic negatiu) o «Djinn» (personatge màgic positiu —una mena de geni—).

Finalment, l'autora ens ofereix l'adreça del seu bloc, on trobareu una col·lecció més extensa de rondalles, també traduïdes per ella: <[www.contesdelmarroc.blogspot.com](http://www.contesdelmarroc.blogspot.com)>. En aquest espai d'Internet, els ensenyants podran obtenir més materials per al treball a l'aula i els amants de les rondalles, noves històries per continuar gaudint d'aquest cabal inesgotable que ens ofereix la tradició oral del Marroc.